

е

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін**

**МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
із навчальної дисципліни
«ФІЛОСОФІЯ»
підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
для усіх спеціальностей**

Укладачі:

Канд.філос.наук, доц. Скиртач В.М.,
Канд.філос.наук, доц. Алієва О.Г.,
Канд.філос.наук, доц. Дьяковська Г.О.,
Канд.філос.наук, доц. Мартинов Р.С.

Слов'янськ – Дніпро 2025 р.

УДК 378.016:1(072)

M54

Матеріали до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія»
(2-ге видання, виправлене та доповнене)
розглянуті і схвалені на засіданні кафедри філософії, історії та соціально-
гуманітарних дисциплін
від 17.01.2025 р. Протокол ___б___
Рекомендовано до впровадження вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
_____30.01.2025 р._____Протокол __б__

Рецензенти:

Богданова Н.Г., доктор філос. наук, проф. кафедри освітніх технологій і охорони праці Української інженерно-педагогічної академії (УНПП, м.Бахмут).

Шевченко М.Ю. – кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Матеріали до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад. : В. М. Скиртач, Р. С. Мартинов, О. Г. Алієва, Г.О. Дьяковська. 2-ге вид., виправ. та допов. Слов'янськ ; Дніпро, 2025. 59 с.

Матеріали до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для спеціальностей: 011 Освітні, педагогічні науки, 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 12 Дошкільна освіта, 014 Середня освіта (Математика), 014 Середня освіта (Фізика), 014 Середня освіта (Інформатика), 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), 014 Середня освіта (Українська мова і література), 014 Середня освіта (Українська мова і література), 014 Середня освіта (Мова і література (російська)) 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька)), 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), 014 Середня освіта (Фізична культура), 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), 016 Спеціальна освіта, 053 Психологія, 071 Облік і оподаткування, 073 Менеджмент, 227 Фізична терапія, ерготерапія, 231 Соціальна робота, 232 Соціальне забезпечення, 035 Філологія (германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, надають можливості бакалавру поглиблено засвоїти специфіку філософського виміру людини, природи, суспільства.

ПЕРЕДМОВА

Пропоноване методичне видання спрямоване на активізацію самостійної роботи студентів, зокрема, на їх самостійне опрацювання спеціальної літератури.

Мета курсу «Філософія» полягає у тому, щоб допомогти студентам зорієнтуватися в основних умовах формування та розвитку філософського знання від його зародження і до нашого часу, специфіці відображення філософією сутності та характеристик природи, суспільства та людського мислення, основних проблемах людського життя, зміни ціннісних орієнтацій, соціально-політичних позицій, засвоїти методи і форми теоретичної думки минулого і нашого часу, оволодіти категоріальним апаратом на основі відповідної джерельної бази. Студенти повинні вміти формувати та обґрунтовувати власну позицію, застосовувати отримані знання при аналізі проблем сучасності. Саме такі завдання постали перед кредитно-модульною системою, яка виступає комплексом цілеспрямованих педагогічних засобів впливу на процес світоглядного розвитку студентів. Основною її метою є оволодіння студентами основами необхідних знань та практичних навичок по їх застосуванню для формування світоглядної культури майбутніх спеціалістів. При переході на нові стандарти у системі освіти потребує вдосконалення і система поточного та підсумкового контролю знань студентів. Для цього студентам пропонується перевірити рівень засвоєння матеріалу шляхом виконання завдань для самоперевірки та на основі модульного контролю, який являє собою ряд питань (в тому числі й тестових), згідно змісту навчальної дисципліни «Філософія». Питання побудовані у відповідності із лекційним курсом та тематикою і планами семінарських занять, що дозволяє створити цілісне сприйняття предмета. Зміст дисципліни «Філософія» реалізується в процесі вивчення трьох блоків: теоретичного, практичного та самостійної роботи.

Теоретичний блок передбачає засвоєння теоретичних знань: предмет і завдання філософії, основні терміни, поняття, концепції, дискусійні проблеми;

суспільні явища, процеси, події, аналіз та узагальнення фактів.

Практичний блок включає оволодіння навичками і методами наукової полеміки, логіки і культури мислення; вміння аргументовано, і переконливо висловлювати свою точку зору; підготовка реферативних повідомлень, наукових доповідей і есе з актуальних філософських проблем.

Самостійна робота передбачає вміння працювати з різноманітними джерелами, словниками; здійснювати пошук інформації з відповідної філософської проблематики; систематизувати матеріал; робити самостійний аналіз і узагальнення. Робота студентів проводиться згідно з планами лекцій, семінарських занять, запитань та завдань до самостійної роботи.

Загальні методичні рекомендації та вказівки до вивчення при проведенні практичних занять з дисципліни «Філософія»

Практичне заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначеної теми, до якої бакалаври готують тези виступів на підставі індивідуально виконаного завдання. Практичні заняття проводяться з основних тем навчальної програми, і вони є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета практичних занять — опанування бакалаврами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями практичних занять є:

- оволодіння науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- закріплення у бакалаврів теоретичних знань;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень та висновків;
- формування у них логічно послідовного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики мислення.

Види проведення практичних занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від змісту і особливостей теми, складу бакалаврів. Найбільш поширеними видами практичних занять з філософії є: відповіді на питання,

розгорнута бесіда, виступи з рефератами, презентаціями, есе, доповідями, інтерактивна дискусія, круглий стіл тощо.

Треба пам'ятати, що якість практичних занять перш за все залежить від підготовки бакалаврів до них, тому при підготовці до практичних занять кожен бакалавр повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми практичного заняття; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Бакалаврам необхідно відвідувати кожне практичне заняття. Пропуск позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю.

Проведення практичного заняття.

1) більшість практичних занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;

2) практичне заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;

3) бакалавр, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми практичного заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності;

4) кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння правильного вживання фахових понять і термінів. Систематичні виступи на практичних заняттях сприяють поповненню словарного запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;

5) бакалаври повинні уважно слухати виступи своїх одногрупників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на практичних заняттях висловити свою точку зору та подолати

прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на практичних заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізу різних точок зору, вміння відстоювати власну позицію;

6) після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам заняття;

7) завершується практичне заняття заключним словом викладача, в якому підсумовується робота групи, аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі бакалаврів та нараховуються рейтингові бали, а також дається завдання на наступне заняття.

Протягом практичного заняття бакалавр може в достатньому обсязі засвоїти і успішно реалізувати конкретні знання, вміння, навички та компетенції в своїй практичній діяльності при виконанні наступних умов:

1) систематична робота на навчальних заняттях під керівництвом викладача і самостійна робота по закріпленню отриманих знань і навичок;

2) сумлінне виконання завдань викладача на практичних заняттях;

3) з'ясування і уточнення окремих передумов, умовиводів і висновків, що містяться в навчальному курсі;

4) зіставлення точок зору різних авторів по проблемам навчального курсу; виявлення неточностей і некоректного викладу матеріалу в періодичної та спеціальної літератури;

5) періодичне ознайомлення з останніми теоретичними досягненнями в області філософії;

6) проведення власних наукових і практичних досліджень по одній або декільком актуальним проблемам з філософії, логіки;

7) розробка пропозицій викладачеві в частині доопрацювання та вдосконалення навчального курсу;

8) підготовка наукових статей для опублікування в періодичних виданнях, виступ на науково - практичних конференціях, участь в роботі

студентських наукових гуртків, круглих столів і диспутах з проблем філософії.

Протягом проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія» бакалаври повинні вивчити рекомендовану літературу.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

«Філософія»

Тема 1. Загальні відомості про філософії.

Предмет і об'єкт філософії. Основні проблеми, напрямки, завдання та функції філософії. Місце філософії серед інших наук. Понятійно-категоріальний апарат філософії. Типологія філософських учень.

Тема 2. Становлення філософських уявлень в країнах Стародавнього Сходу.

Становлення філософії в Стародавньої Індії. Основні історичні етапи розвитку Індії. Основні релігійно-філософські напрями. Ортодоксальні та неортодоксальні даршани Стародавньої Індії. Філософія у Стародавньому Китаї. Соціально-економічні умови становлення філософії у Стародавньому Китаї. Парадигми відомих шкіл «золотої доби» китайської філософії.

Тема 3. Антична філософська думка.

Причини формування та джерела філософії в Стародавній Греції. Джерела давньогрецької філософії. Періодизація античної філософії. Пошуки першопочатків буття античними мислителями.

Філософія ранніх грецьких філософів (досократиків): Мілетська школа – Фалес, Анаксимандр, Анаксимен; Ефеська школа – Геракліт; Піфагорійський союз – Піфагор; Елейська школа – Ксенофан, Парменід, Зенон; філософія Емпедокла та Анаксагора; античний атомізм – Демокріт; софістика: діяльність “старших” софістів.

Становлення об'єктивного ідеалізму у грецькій філософії: філософія Сократа.

Вчення Платона про ідеї. Теорія пізнання Платона (пізнання як пригадування). Уявлення про душу. Етика Платона. “Пайдейя” Платона: ідеї виховання.

Філософія Аристотеля. “Перша філософія” і “друга філософія”. Критика теорії Платона. Вчення Аристотеля про причини буття: формальна і матеріальна причини, цільова і рушійна причини. Вчення про категорії.

Аристотель про визначення та види душі. Душа і тіло. Гносеологія Аристотеля: спростування скептицизму, сенсуалізм і емпіризм Аристотеля, проблема вторинних якостей, ступені пізнання.

Еллінізм та його місце в історії та культурі античності. Особливості та завдання елліністичної філософії. Філософські школи елліністичної доби: стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм, еkleктизм. Філософські школи доби Римської імперії: епікуреїзм, неоплатонізм.

Основні здобутки античної філософії та її детермінація наступного розвитку філософської думки.

Тема 4. Середньовічна філософія.

Джерела формування філософії раннього християнства. Біблійні витoki основних ідей християнської філософії. Періодизація Середньовічної філософії. Екзегетика. Діяльність апологетів: Юстин Мученик, Тертуліан. Александійська богословська школа (Климент і Оріген).

Філософія Аврелія Августина. Сповідь як спосіб філософування Святого Августина. Августин і грецька філософія. Свобода волі душі як вияв дії Бога. Моральна доктрина Аврелія Августина.

Рання схоластика. А.Кентерберійський. Схоластичний реалізм. Відношення віри і розуму. Концепція Бога і докази щодо його існування. Боротьба реалізму і номіналізму.

Розквіт схоластичної філософії: Тома Аквінський. Вчення про буття. Поєднання християнської теології з ученням Аристотеля. Структура світу. Вчення про сутність та існування. Різниця між матеріальним і духовним. Вчення про універсалії (поміrkований реалізм). Вчення про потенцію і акт. Докази на користь існування Бога. Тлумачення сутності Бога та його пізнання. Вчення про душу. Теорія пізнання. Відношення між раціональним знанням і вірою.

Тема 5. Філософія епохи Відродження.

Загальна характеристика епохи Відродження. Геоцентризм і антропоцентризм. Ідеї гуманізму. Нове трактування античної філософії.

Натурфілософія відродження. Микола Кузанський. Теоцентризм. Містичний пантеїзм Кузанського; концепція вченого незнання. Номіналізм. Джордано Бруно: пантеїстичний матеріалізм і діалектика; ідеї нової космології; вічність і нескінченність Всесвіту; незчисленність світів; філософська антропологія і теорія пізнання.

Тема 6. Філософія Нового часу.

Становлення філософії Нового часу. Емпіризм і філософський матеріалізм Френсіса Бекона. Вчення Бекона про “форми” і “природу”. Вчення про індукцію як метод дослідження “форм”. Універсальне поняття експерименту. Гносеологія: роль відчуттів (досвіду) і розуму; вчення про “примари” людського розуму.

Раціоналізм Рене Декарта. Дедуктивний метод наукового дослідження (чотири правила методу). Вчення про вроджені ідеї. Принцип універсального сумніву. Теорія пізнання Декарта. Дуалізм Декарта. Вчення про матерію, рух, простір і час.

Еволюція філософських систем. Філософія Бенедикта Спінози. Головні поняття метафізики Спінози: субстанція, атрибут, модус, нескінченність, порядок. Вчення про модуси (модуси протяжності і модуси мислення). Подолання дуалізму Декарта (монізм Спінози). Детермінізм. Погляди Спінози на душу. Теорія пізнання Спінози: чуттєве, розсудкове та інтуїтивне пізнання. Дедуктивно-математичний метод Спінози. Спіноза про свободу.

Монадологія Готфріда Ляйбніца. Вчення про монади: множинність монад; характерні особливості монад; внутрішня активність монад. Теорія пізнання Ляйбніца. Раціональне пізнання. Критика сенсуалізму і емпіризму.

Суб'єктивний ідеалізм Джорджа Берклі. Критика Берклі філософського поняття матерії. Ідеалістичний сенсуалізм Берклі.

Тема 7. Філософія Просвітництва. Німецька класична філософія.

Загальна характеристика філософії Просвітництва. Загальна характеристика англійського матеріалізму XVIII ст., французького просвітництва XVIII ст.

(Деїзм Вольтера. Деїстична релігія розуму. Сенсуалізм. Філософія природи Вольтера.). Загальна характеристика французького матеріалізму XVIII ст. (Ламетрі про матеріальну субстанцію. Теорія пізнання. Визнання вічності та об'єктивного існування матерії).

Німецька філософія XVIII-XIX ст.: філософське вчення Іммануїла Канта. “Докритичний” та “критичний” періоди в філософській творчості Канта. Учення про “річ у собі” та явище. Теорія пізнання. Кант про феномени і ноумени. Межі пізнання. Структура процесу пізнання. Апріорне в пізнанні. Антиномії.

Філософська система Гегеля. Об'єктивний ідеалізм Гегеля. Об'єктивне мислення як субстанція. Відношення між буттям і мисленням. Етапи розвитку абсолютної ідеї: логіка, природа, дух. Система категорій. Ідеалістична діалектика.

Філософія Людвіга Фейєрбаха. Антропологічний принцип філософії Фейєрбаха. Матеріалізм. Основні ідеї філософії І. Фіхте: філософія абсолютного «Я» та філософія дії (практична філософія). Ф.Шеллінг - ідеаліст і діалектик, творець «Системи трансцендентального ідеалізму» (його головна філософська робота). Ядром філософії Ф. Шеллінга є категорія Абсолюту. Натурфілософія Ф. Шеллінга.

Тема 8. Європейська філософія XIX-XXI ст.

Філософія діалектичного матеріалізму: Карл Маркс і Фрідріх Енгельс. Розробка основних положень матеріалістичного розуміння історії. Теорія суспільних відношень. Продуктивні сили і виробничі відносини. Теорія суспільно-економічних формацій.

Філософія позитивізму. Характерні риси філософії позитивізму. Головні етапи позитивізму. Огюст Конт. Програма “позитивної філософії”. Закон трьох стадій розвитку суспільства Огюста Конта. Критерії науковості знань. Радикальний емпіризм Ернста Маха. Поняття аналітичної філософії. Г.Фреге і Б. Рассел: “глибинний” аналіз мови. Логічний атомізм Бертрана Рассела. Людвіг Вітгенштейн: філософія як аналіз різних способів вираження

дійсності (наука, мистецтво, містичне споглядання).

“Лінгвістичний поворот” у західній філософії: трансформація філософських проблем у сферу аналізу мовних засобів і виразів.

Філософія науки. Проблема методологічного ідеалу і критеріїв науковості знань.

Ірраціоналізм і філософія життя. Метафізика Шопенгауера. Філософія Фрідріха Ніцше.

Релігійна філософія. Філософія неотомізму. Філософія Жака Марітена: концепція інтегрального гуманізму; шостий доказ існування Бога; критика філософії Нового часу; гуманізм антропоцентричний і геоцентричний.

Філософія психоаналізу. Зігмунд Фройд. Психоаналіз як спроба методологічного подолання суб’єктивізму та ірраціоналізму (інтуїтивізму).

Феноменологія. Е. Гуссерль: критика підстав традиційної ідеалізації (психологізму та історизму). Іntenціональність як принцип взаємозв’язку. Метод феноменологічної редукції. Ідея саморозкриття феномена. Поняття “горизонту знань”.

Філософія існування. Генеза екзистенціалізму. Філософське вчення Сьорена К’єркегора: екзистенційні істини; етапи еволюції особи; поняття відчаю. Філософія Мартіна Гайдеггера: екзистенційне тлумачення феноменології; основні етапи філософської еволюції; онтологічна концепція; сенс буття; поняття “істина”; “техніка” і “нігілізм”.

Загальні особливості прагматизму Ч. Пірс: процес пізнання як перехід від сумніву до вірування; поняття як правила дії; істина як загальнозначуще вірування; роль загальних ідей. Інструменталізм Джона Дьюї.

Постмодернізм як відмова від канонів філософського академізму; обґрунтування права на вільний вибір способу філософування. Метод метанаративів (Ж.Ф. Ліотар); метод “археології” (М. Фуко).

Тема 9. Філософська думка в Україні.

Виникнення і формування філософської думки проукраїнського народу на теренах народної мудрості та міфології. Філософська думка українського

народу в період Київської Русі. Українське перед відродження XIII-XV століть. Галицько-Волинський літопис. Києво-Печерський Патерик. Становлення і розвиток філософських поглядів і уявлень в умовах раннього гуманізму XV – першої половини XVI століть. Ідеї гуманізму та реформації у творах діячів братських шкіл та вченого гуртка Києво-Печерської лаври. Філософія українського просвітництва другої половини XVII – XVIII століть. Києво-Печерська академія як центр східноєвропейської філософської думки. Філософські вчення українських вчених-романтиків та письменників XVIII-XIX століть. Розвиток професійної академічної філософської думки. Особливості філософської рефлексії українських письменників і вчених другої половини XIX- початку XX століть. Українська філософська думка в період соціалістичного будівництва. Філософська проблематика мислителів української діаспори XX- початку XXI століть.

Тема 10. Філософське вчення про буття (онтологія).

Філософський зміст проблеми буття. Основні форми буття. Класична і некласична онтологія. Буття і матерія. Матерія як гносеологічна категорія і як субстанція. Простір і час, рух і розвиток. Діалектика, детермінізм та індетермінізм. Проблеми єдиного світу.

Тема 11. Філософія пізнання (гносеологія).

Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Раціональне пізнання. Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні. Ірраціональність пізнання. Пізнання і творчість. Проблема істини. Класична концепція істини та її альтернатива у сучасній теорії пізнання. Діалектика істини і помилки. Функції практики в процесі пізнання. Співвідношення філософської, загальнонаукової та спеціалізованої методології. Наука як суспільний феномен. Сцієнтизм та антисцієнтизм. Етичні принципи наукової діяльності.

Тема 12. Логіка в структурі пізнавального процесу.

Логіка в структурі пізнавального процесу. Відмінності чуттєвого пізнання та абстрактного мислення, особливості абстрактного мислення та роль мови в

пізнанні. Основні риси правильного мислення: визначеність, послідовність, несуперечність, доведеність. Логіка як наука про закони та форми правильного мислення, основні форми мислення: поняття, судження, умовиводи. Поняття логічного закону, як необхідного зв'язку між думками. Значення основних законів логіки для правильного мислення. Закон тотожності. Закон несуперечності. Закон виключеного третього. Закон достатньої підстави. Характеристика поняття як відображення предметів і явищ в їх істотних ознаках, логічна структура поняття, основні прийоми утворення понять, види понять, відношення між поняттями. Загальна характеристика судження як форми мислення. Визначення судження, будова судження. Поділ суджень за якістю та за кількістю. Загальна характеристика умовиводу як форми мислення.

Тема 13. Філософська антропологія.

Філософія як методологія філософської антропології. Основні проблеми, напрямки, завдання та функції філософської антропології. Місце філософської антропології серед інших наук. Поняття і основні категорії філософської антропології. Людина як об'єкт філософського дослідження. Унікальність і проблематичність людини. Специфіка філософського осягнення людини. Інтегративний статус філософської антропології в сучасному соціально-гуманітарному пізнанні. Проблема людини у філософії. Людина як мікрокосм, мікротеос, мікросоціум. Поняття «людина» – «індивід» – «індивідуальність» – «особистість». Питання про сутність і природу людини, походження і призначення, місце в світі, смерть і безсмертя, сенс людського життя. Людина як біопсихологічна істота. Тіло, душа, як субстанціальні характеристики людини. Біологічні, соціокультурні і екзистенціальні проєкції тіла. Духовне життя особистості.

Багатовимірність феномену свідомості. Основні напрямки аналізу проблеми свідомості в історії філософії. Історико-генетичний погляд на походження свідомості. Соціально-історичні передумови виникнення свідомості. Основні характеристики свідомості. Проблема ідеального. Свідомість, діяльність,

спілкування і мова – взаємообумовленість та взаємовплив. Структура свідомості. Три основні сфери свідомості – когнітивна (пізнавальна), емоційна, мотиваційно-вольова, їх роль у регуляції людської діяльності.

Теми практичних занять

Тема заняття №1. Загальні відомості про філософію.

Мета вивчення: окреслити проблемне поле філософії шляхом експлікації класичної філософії, починаючи із її витоків – античної філософії..

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Філософія: предмет, методи. Функції та задачі філософії.
2. Зв'язок філософії з іншими науками. Значення філософії у сучасному світі.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати етапи становлення філософії.
2. Розуміти основні тенденції розвитку філософії.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Загальні відомості про виникнення філософії» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Витоки філософської думки в Україні» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Розкрийте філософію як спосіб критичного аналізу дійсності.
2. Охарактеризуйте філософію як спосіб осмислення найбільш вагомих сучасних проблем і процесів.
4. У чому полягає проблема розколу філософії античності та які її наслідки?

Тема заняття № 2. Становлення філософських уявлень в країнах Стародавнього Сходу (Індія, Китай).

Мета вивчення: визначити основні філософські теорії стародавньої філософії сходу, як вони вплинули на сучасну філософію.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Східна філософія: особливості, головні риси.
2. Ортодоксальні та неортодоксальні філософські школи Стародавньої Індії.
3. Індійські Веди та їх тлумачення.
4. Загальна характеристика шкіл китайської філософії.
5. Головні риси та основні принципи філософії даосизму. Роль даосизму у сучасному житті китайців.
6. Філософія Конфуція його послідовники та розповсюдження його вчення у світі.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати головну проблематику східних філософських шкіл.
2. Розуміти особливості та характерні риси західного та східного типів

філософствування.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Становлення філософських уявлень в країнах Стародавнього Сходу (Індія, Китай)» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Розкрийте методологічні засади формування філософських категорій у Давньої Індії та Китаю.
2. Поясніть основні філософські ідеї у країнах Стародавнього Сходу .

Тема заняття № 3. Антична філософія.

Мета вивчення: Розуміти зміст філософських концепцій аналізованого періоду. Знати поняттєвий апарат опанованих філософських концепцій. Уміти інтерпретувати будь-які погляди як прояв відповідної філософської концепції.

Обсяг навчального часу: 4 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Джерела філософії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
Періодизація філософії античної доби.
2. Натурфілософія – етап становлення Античної філософії.
Школи та представники.
3. Філософія софістів. Роль софістики у сучасному політичному житті.
4. Філософія Сократа.
5. Філософське вчення Платона.
6. Філософія Арістотеля.

7. Філософські школи елліністичної доби: головні ідеї та принципи.
8. Філософські школи доби Римської імперії: епікуреїзм, неоплатонізм.
9. Роль Античної філософії в формуванні всесвітньої і європейської науки.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати філософські ідеї античних філософів класичної доби.
2. Розуміти та вміти застосовувати для аналізу проблем сьогодення основні ідеї античних філософів.
3. Знати основні положення суспільно-політичні погляди Платона та Аристотеля.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспектуйте лекцію «Антична філософія» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте вчення про людину античних філософів.
2. Проаналізуйте платонівське вчення про ідеальне суспільство.
3. Прокоментуйте основні ідеї стоїцизму, скептицизму, еkleктицизму.

Тема заняття № 4. Середньовічна філософія.

Мета вивчення: Знати поняттєвий апарат опанованих філософських концепцій Середньовіччя. Уміти інтерпретувати будь-які погляди як прояв відповідної філософської концепції.

Обсяг навчального часу: 4 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План

1. Періодизація філософії середніх віків, головні ідеї та принципи.
2. Філософська система Аврелія Августина.
3. Вчення Томи Аквінського про суспільство і людину.
4. Критика схоластичної філософії Мішелем де Монтенем.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати філософські виміри концепції Томи Аквінського .
2. Розуміти та вміти застосовувати для аналізу проблем сьогодення основні ідеї філософів Середньовіччя.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспектуйте лекцію «Середньовічна філософія» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте головні ідеї та принципи філософії середніх віків.
2. Прокоментуйте пояснення моралі і релігії у представників Середньовічної філософії.
3. Реформація і контрреформація - як ви розумієте вплив цих явищ на сьогодення.

Тема заняття № 5. Філософія Відродження.

Мета вивчення: ознайомлення студентів з змістом філософських концепцій періоду Відродження. Знати поняттєвий апарат опанованих філософських концепцій. Уміти інтерпретувати будь-які погляди як прояв відповідної філософської концепції.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Загальна характеристика філософії епохи Відродження.

2. Гуманістичний період Відродження.
3. Неоплатонізм Ренесансу Марсіліо Фічіно, Джовані Піко делла Мірандола.
4. Натурфілософія Відродження.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати основні ідеї філософії Відродження.
2. Розуміти причини та суть повороту до проблеми людини в філософії Відродження.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспектуйте лекцію «Філософія Відродження» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Які хронологічні межі епохи Відродження й Реформації.
2. Поясніть, у чому суть понять Відродження, Реформація. Обґрунтуйте відповідь.
3. На Ваш погляд, чому термін «Відродження» поширюється на всю європейську культуру XV — початку XVI ст.
4. Поясніть значення терміна «гуманізм з точки зору філософських визначень».
5. Чому люди епохи Відродження вважали епоху Середньовіччя «варварською» і «дикою». Наведіть приклади.
6. У чому полягає ренесансний гуманізм. Розкажіть про еволюцію гуманізму
7. Яка нова риса гуманізму? У чому вона полягала на Ваш погляд.
8. Яке співвідношення між гуманізмом і античністю. Обґрунтуйте відповідь.
9. Підготуйте повідомлення «Гуманізм і Ренесанс».

Тема заняття № 6. Філософія Нового часу.

Мета вивчення: окреслити проблемне поле західноєвропейської філософії Нового часу.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Загальна характеристика філософії Нового часу.
2. Емпіризм і філософський матеріалізм Френсіса Бекона.
3. Раціоналізм Рене Декарта. Дедуктивний метод наукового дослідження.
4. Еволюція філософських систем.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати основні ідеї провідних філософів Нового часу.
2. Розуміти причини та суть повороту до раціонального у філософії Нового часу.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Філософія Нового часу» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Проаналізуйте суспільно-політичні погляди Френсіса Бекона.
2. Прокоментуйте головні тези філософії Томаса Гоббса.
3. Дайте характеристику філософської система Джона Локка, актуальність його ідей у сучасному світі. Обґрунтуйте відповідь.
4. У чому була зацікавленість філософами нової філософії вченням античного філософа Декарта. Аргументуйте відповідь.
5. Головні філософські ідеї П'єра Гассенді.
6. Філософське вчення Монтеस्क'є через призму сучасності. Обґрунтуйте відповідь.
7. У чому актуальність теорії виховання Гельвеція. Обґрунтуйте свою відповідь.
8. Проаналізуйте філософську систему Гольбаха.

Тема заняття № 7. Філософія Просвітництва. Німецька класична філософія.

Мета вивчення: ознайомлення студентів з змістом філософських концепцій видатних німецьких філософів класичного періоду. Знати поняттєвий апарат опанованих філософських концепцій. Уміти інтерпретувати будь-які погляди як прояв відповідної філософської концепції.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Загальна характеристика філософії Просвітництва. Англійський матеріалізм 18 ст.
2. Французьке просвітництво 18 ст.: представники та головні риси.
3. Загальна характеристика французького матеріалізму 18 ст.
4. Філософське вчення І. Канта.
5. Об'єктивний ідеалізм Г.Гегеля.
6. Антропологічний матеріалізм Л.Фоєрбаха.
7. Філософські вчення Фіхте і Шеллінга.
8. Головні ідеї німецької філософії 18 – 19 ст.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти основну проблематику філософії Просвітництва.
2. Знати головних представників німецької класичної філософії і їх концепції.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Філософія Просвітництва» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте філософію Просвітництва в Німеччині.

2. Проаналізуйте головні ідеї натуралізму Йоганна Вольфганга Гете.
3. У чому моральна філософія Канта. Максими, закони, імперативи. Поняття свободи. Обґрунтуйте відповідь.
4. Порівняйте трансцендентальний ідеалізм Фіхте і Шеллінга.
5. Проаналізуйте гуманізм та етичні погляди І. Канта та їх історичне значення. У чому полягає суть категоричного імперативу?
 6. Дайте характеристику філософії Гегеля. Розкрийте діалектику та принцип історизму в філософії Гегеля.
 7. У чому полягає суть і обмеженість антропологічного матеріалізму Л. Фейєрбаха?
 8. Вплив класичної німецької філософії на розвиток вітчизняної філософської думки українського романтизму. Обґрунтуйте відповідь.

Тема заняття № 8. Європейська філософія ХІХ-ХХІ ст.

Мета вивчення: ознайомлення студентів з змістом концепцій європейських філософів ХІХ-ХХІ ст.. Знати поняттєвий апарат опанованих філософських концепцій. Уміти інтерпретувати будь-які погляди як прояв відповідної філософської концепції.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Філософія діалектичного матеріалізму: Карл Маркс і Фрідріх Енгельс.
2. Філософія позитивізму, її характерні риси. Головні етапи та представники.
3. Ірраціоналізм і філософія життя. Метафізика А.Шопенгауера.
4. Філософія Фрідріха Ніцше.
5. Релігійна філософія. Філософія неотомізму.
6. Філософія психоаналізу. Зігмунд Фройд.
7. Феноменологія. Е. Гуссерль.
8. Філософія існування. Основні представники та ідеї.
9. Філософія постмодернізму.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного

контролю:

1. Розуміти суперечливість, основні досягнення та недоліки в європейській філософії ХІХ-ХХІ ст.

2. Знати філософські школи цього періоду та їх основну проблематику.

Методичні поради з засвоєння теми:

Законспекуйте лекцію «Європейська філософія ХІХ-ХХІ ст.» та проаналізуйте її.

Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Прослідкуйте продовження традицій аналізу в логічному позитивізмі «Віденського гуртка».

2. У чому полягає критичний раціоналізм Карла Поппера. Обґрунтуйте відповідь.

3. Назвіть провідні ідеї філософії Баденської школи. Філософські ідеї Вільгельма Віндельбанда.

4. Філософія Марбурзької школи: Герман Коген.

5. Головні ідеї неогегельянства. Обґрунтуйте відповідь.

6. Філософія трагедії Г.Зіммеля.

7. Назвіть головні напрямки розвитку феноменології.

8. Проаналізуйте екзистенційну філософію Карла Ясперса.

9. Головні риси філософії атеїстичного екзистенціалізму Жана-Поля Сартра.

10. Проаналізуйте філософію Альбера Камю.

11. Назвіть визначальні риси філософського вчення Вільяма Джеймса.

Тема заняття № 9. Філософська думка в Україні.

Мета вивчення: розглянути проблематику, основні напрямки, основних представників та найважливіші ідеї філософії в Україні починаючи з її зародження. Показати їх світову контекстуальність та унікальність.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Головні засади формування української філософії.
2. Характеристика філософських ідей в Україні у 14 -17 ст.
3. Філософські ідеї представників Києво-Могилянської академії.
4. Основні ідеї філософії Г.Сковороди.
5. Філософські ідеї в культурі і суспільно-політичних рухах України 19-20 ст.
6. Місце української філософії у сучасному світі.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти суперечливість, основні досягнення філософії в Україні.
2. Знати основну проблематику сучасної філософії в Україні.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспектуйте лекцію «Філософська думка в Україні» та проаналізуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. На яких засадах формувалася українська філософія та яка проблематика була домінуючою в українській філософії. Обґрунтуйте відповідь.
2. Проаналізуйте моральні проблеми мислителів Київської Русі.
3. У чому полягає соціально-культурне значення створення Києво-Могилянського колегіуму на Ваш погляд.
4. У чому дуалізм української філософії XVIII століття. Обґрунтуйте відповідь.
5. Що являє собою традиція кордоцентризму в українській філософії?
6. Теоретичні основи світогляду І. Франка. Наведіть приклади.
7. У чому полягає історична концепція М. Грушевського. Обґрунтуйте відповідь.
8. Проаналізуйте філософські ідеї в культурному і суспільно-політичному рухах в Україні XX-XXI ст.

Тема заняття № 10. Філософське вчення про буття (онтологія).

Мета вивчення: Чітко визначити зміст онтології як вчення про суще та коло її основних проблем. Розкрити зміст основних понять онтології, а саме поняття „буття”, „світ”, „сутність”, „дійсність”, „суще”.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Філософський зміст категорії „буття”. Проблема буття в історії філософії.
2. Філософський зміст категорії „матерія”. Єдність матерії, руху, простору і часу. Соціальні властивості простору і часу.
3. Свідомість як пізнавальне і духовно-практичне відношення до дійсності.
4. Структура індивідуальної свідомості, її основні рівні.
5. Суспільна свідомість, її структура та форми.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміння буття у класичній та некласичній філософії.
2. Простір і час в об’єктивному та суб’єктивному вимірах

Методичні поради з засвоєння теми:

- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Проблема свідомості в сучасній соціогуманітарній науці.
2. Визначальна роль соціальності у виникненні свідомості.
3. Релігія, філософія, наука, мораль, політика, право як форми суспільної свідомості.
4. Чи можна звести свідомість лише до процесів мислення? Відповідь поясніть.
5. Чи можна зрозуміти природу свідомості, вивчаючи лише мозок? Відповідь поясніть.
6. Окресліть проблеми і труднощі наукового вивчення свідомості.
7. Поясніть, як пов’язані між собою предметність свідомості, ідеальне та процеси опредмечення та розпредмечення.

Тема заняття № 11. Філософська антропологія

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Людина як предмет філософського аналізу. Проблема людини в історії філософії та філософській антропології.
2. Проблема сенсу життя, смерті та безсмертя у духовному досвіді людства.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Охарактеризувати проблему людини, її походження та сутності в історії розвитку філософської думки.
2. Слід звернутися до натуралістичного та ідеалістичного підходів у вирішенні зазначених питань, прослідкувати їх специфіку в різні історичні періоди.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Окресліть відмінність між філософським та природничонауковим підходами до вивчення людини.
2. Проблема людського безсмертя: різні виявлення та аспекти.
3. Поясніть внутрішній зв'язок таких особливостей людини, як неспеціалізованість, універсальність та свобода.
4. У чому специфіка філософського розуміння людини?
5. Як здійснюється взаємозв'язок природного та соціального в людині?
6. Як співвідносяться історична необхідність та свобода особи?
7. Який саме вибір особи можна вважати проявом її свободи?
8. Чому діяльність визначається як суттєва риса особистості?
9. У чому полягають особливості взаємозв'язку людини і природи?

10. Яке значення мала діяльність Римського клубу для визначення та вирішення глобальних проблем?
11. Як Ви розумієте поняття “кoeволюція”?
12. В чому полягає сутність екологічної освіти?
13. Вкажіть на соціально-історичні умови виникнення глобальних проблем.
14. Окресліть проблему співвідношення людини і суспільства.

Завдання „Поміркуємо над проблемою...”

Завдання 1.

„Поміркуємо над проблемою...” В історії філософії існують дві відповіді на питання: „Чому люди філософствують?”. Обидві відповіді були дані давньогрецькими філософами. Сократ відмітив, що на філософування людину надихає переживання неминучої смерті (якщо би людина була безсмертною, це позбавило би її можливості ставити питання про сенс свого існування). Інша відповідь була дана Арістотелем. Свій відомий трактат „Метафізика” він починає словами „Усі люди від природи прагнуть до знання”. Саме ж пізнання, вважав Арістотель, починається зі здивування. Саме це і приводить людину до пошуку відповідей на вічні питання. Поясніть позиції Сократа і Арістотеля. Яку відповідь на це питання дали би ви? Обґрунтуйте свою точку зору.

Завдання 2.

„Поміркуємо над проблемою...” Англійському поету та письменнику Р. Кіплінгу, знавцю східної культури, належать такі рядки: „Захід є Захід, а Схід є Схід, і разом їм зійтися не можна...”. Чому, незважаючи на те, що історія людства єдина, поняття Схід і Захід залишаються в нашому уявленні розділеними і у чомусь не з’єднаними? Які цінності європейської культури, на ваш погляд, не можуть бути сприйняті східною культурою, і навпаки? Дослідники культури вважають, що східний тип культури втілює в собі риси жіночої ментальності, а західний тип – чоловічої. Як би ви могли це пояснити і проілюструвати? Як на вашу думку, в сучасній цивілізації домінують цінності, що відповідають чоловічому психологічному типу чи жіночому? Як ви вважаєте, що саме бракує сучасному світові, щоби стати кращим?

Завдання 3.

Великий античний філософ Платон переживає справжню життєву драму після смерті свого вчителя Сократа. За думкою російського філософа XIX ст. Володимира Соловйова, вся творчість Платона стала спробою осмислити

несправедливий осуд тогочасними демократичними Афінами його вчителя Сократа: „Вбито батька, але не кровного, а духовного вихователя мудрості, батька кращої душі ... Цей світ, в якому праведник повинен померти за правду не є справжній, істинний світ. Існує інший світ, де правда живе”. Так виникає платонівське вчення про світ ідей. Згодом учнем Платона став Арістотель. Проте він не був таким відданим своєму вчителю, як Платон. За легендою, саме Арістотелю, котрий піддав критиці вчення свого вчителя, приписують слова: „Платон мені друг, але істина дорожче”. Чия позиція – Платона чи Арістотеля – вам більш імпонує? Що є більш цінним: істина чи людина? Аргументуйте свою точку зору. 2. Платон вважав ідеальною таку державу, в якій: – землероби і ремісники виробляють все необхідне; – воїни охороняють і забезпечують безпеку громадян; – філософи здійснюють управління державою. Чи обґрунтованим було таке розуміння „ідеальної держави” на той час? Ваше власне бачення ідеальної держави III тисячоліття

Завдання 4.

„Поміркуємо над проблемою...”

Мислителі епохи Відродження та Нового часу вважали середні віки „темними віками”, а усю культуру середньовіччя відсталою та реакційною. Чим було обумовлене таке упереджене ставлення до середньовіччя саме в цю епоху, і чому такий погляд сьогодні ми називаємо „упередженим”, передсудом?

Завдання 5.

„Поміркуємо над проблемою...”

У філософській літературі епоху Відродження визначають іноді як “ранок Великого дня світового розвою”, як появу принципово нового світобачення. Проте є ще інша точка зору, а саме: епоха Відродження – це епоха, котра звернена своїми настроями та тенденціями в далеку античність, до джерел класики цього періоду, тобто це таке нове, яке можна оцінити як “давно забуте добре старе”. Чи насправді тут є суперечність, або, можливо, епоха Відродження поєднує в собі обидві характеристики?

Завдання 6.

„Поміркуємо над проблемою...”

Видатний французький філософ і вчений Рене Декарт стверджував, що людина існує як людина, доки мислить. Людина гине як людина, коли перестає мислити: „Я мислю, отже, я існую!” Англійський філософ Джон Локк вважав, що тільки досвід є єдиним джерелом знання. Природженого знання бути не може. Ідеї приходять в розум через досвід. Джордж Берклі дотримувався позиції, що єдина реальність – відчуття людини: „Існує тільки те, що я відчуваю”. Визначте суть філософських позицій даних мислителів.

Завдання 7.

„Поміркуємо над проблемою...”

Для Сократа добро співпадає із знанням, і відсутність знання є єдиним джерелом будь-якої моральної недосконалості; І. Кант стверджував дещо протилежне: „Щоб бути чесними і добрими, і навіть мудrimi і доброчесними (благочестивими), ми не маємо потреби ні в якій науці і філософії”. А як думаєте Ви? Дайте розгорнуту відповідь.

Завдання 8.

„Поміркуємо над проблемою...”

„Людина виправляється та вдосконалюється лише при справі. Ставши при ній, людина стоїть на землі. Тільки на землі можна сіяти зерна” (М. Гоголь). У чому, на ваш погляд, простежується екзистенціальне спрямування думки Гоголя? Який зміст вкладає він у термін „стояти при справі” та яку концепцію Сковороди повторює ?

Завдання 9.

„Поміркуємо над проблемою...”

Платон стверджував: „Ті, хто дійсно віддані філософії, зайняті насправді тільки одним – вмиранням і смертю”. А. Шопенгауер в книзі „Світ як воля і уявлення” главу про смерть розпочинає так: „Смерть – воістину геній-натхненник, чи мусегет філософії, тому Сократ і визначав останню як підготовку до смерті...”. Б. Спіноза стверджував: „Людина вільна ні про що

так мало не думає, як про смерть, і мудрість її полягає в роздумах не про смерть, а про життя”. Хто з них правий? Розгорнуто аргументуйте свою відповідь.

Завдання 10.

„Поміркуємо над проблемою...”

Знання необхідне не тільки для того, щоб створювати матеріальні і культурні блага. Без певного мінімуму знань філософського, економічного, соціального-політичного характеру у більшості громадян країни, неможливе існування вільного і демократичного суспільства. У ХХ ст. економіст Людвіг фон Мізес у своєму творі „Бюрократія” писав: „Найпершим обов’язком громадянина демократичного суспільства є отримання освіти і знань, які необхідні для того, щоб розумітися в громадських проблемах. Виборче право – це не привілей, а обов’язок і моральна відповідальність. Виборець фактично є посадовою особою; він посідає найвищий пост, який накладає на нього величезні обов’язки”. Особлива роль тут належить філософії, адже саме філософія формує навички критичного і раціонального мислення, допомагає навчатися самостійно мислити, мати власну, а не запозичену думку. Філософія потрібна в суспільстві, громадяни якої не хочуть жити в рабстві. Чи погоджуєтеся Ви з таким міркуванням? Обґрунтуйте свою точку зору.

Завдання 11.

„Поміркуємо над проблемою...”

Чи тотожні поняття „людина” і „особистість”? У американського фантаста Р. Шеклі є словосполучення „мінімум людини”, тобто набір елементарних якостей, які дозволяють певному індивіду називати себе людиною. Але можна, мабуть, говорити і про „максимум людини” – особистість. Кого можна назвати особистістю? Як би ви охарактеризували риси справжньої особистості?

Завдання 12.

„Поміркуємо над проблемою...”

Великий російський мислитель Микола Бердяєв мав досить скептичний погляд на соціальні пріоритети, зокрема на роль економіки в житті окремої людини та суспільства в цілому: „Менше всього економіка може створити нову людину. Економіка відноситься до засобів, а не до цілей життя. І коли її роблять ціллю життя, то відбувається деградація людини”. А от Дж. Сорос міркує по-іншому: „В людині є таке злиття самої людини і економічного середовища, що неможливо відділити економічне життя від життя морального; неможливо поділити існування людства на дві частини, відділити в ньому ідеальне життя від життя економічного”. То яка ж роль економіки в житті людини та суспільства? Чи є економічне та моральне життя антиподами? Чи може економіка бути гуманною? Яка ваша позиція як майбутнього економіста з цього приводу?

Завдання 13.

„Поміркуємо над проблемою...”

К. Маркс свого часу писав: „Філософи лиш різним чином пояснювали світ, а справа полягає в тому, щоб його змінити”. Сучасний представник комунікативної філософії О. Марквард переосмислює дану тезу в дусі нового тисячоліття: „Раніш філософи лише змінювали світ, тим часом як ідеться про те, щоб його пощадити”. Як Ви оцінюєте дані позиції? Тема останнього ХХІ світового філософського конгресу звучала дуже актуально: Філософія обличчям до світових проблем”. Яка роль філософії та філософського співтовариства у III тисячолітті? Чи можуть філософи вплинути на хід людської історії сьогодення та майбутнього? Обґрунтуйте.

Завдання 14.

„Поміркуємо над проблемою...” 1. Процес глобалізації світу містить в собі, по-перше, загрозу уніфікації культур (“всі як один”), а по друге – загрозу егоїстичного протиставлення часткою людства, так званого “золотого мільярду”, своїх інтересів – інтересам інших п’яти мільярдів людей планети (за принципом “кожен за себе і проти всіх”). Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет бачив таке вирішення цієї альтернативи: “Не тільки не важливо, але й

не потрібно, щоб окремі частини соціального цілого співпадали в своїх прагненнях та ідеях. Важливо і потрібно, щоб кожна група не забувала про решту і повною мірою розділяла їх життя”. Поясніть цю проблему, проілюструйте, наведіть приклади і уніфікації культур, і вияву егоїзму окремих держав в сучасному світі. Яким ви бачите майбутнє України в контексті процесів глобалізації? 2. Яким буде майбутнє людства? Це питання, беззаперечно, хвилює більшість людей планети. Сучасний американський політолог О. Тоффлер вважає: „Загальнопоширене побоювання, що комп’ютери й телекомунікації позбавлять нас контактів вічна-віч і зроблять людські стосунки більш сурогатними, є наївним. Однак фактично ця зміна може бути доброю обставиною ...”. Жак Еллюль взагалі не бачив виходу для людини, оскільки подальший розвиток техніки веде лише до її „тотальної інтеграції”, чим нівелюється сама людська сутність. Л. Мемфорд цю повністю організовану й уніфіковану соціальну систему називає „мегамашиною”, де суспільство функціонує на зразок машини, а люди – подібно до її частин. Чи можливе примирення таких позицій? Що з цього приводу думаєте Ви?

Завдання 15.

„Поміркуємо над проблемою...”

Дослідники сучасної культури стверджують, що так звана масова культура перетворює людину на суцільного споживача, а оточуючий світ на ілюзорну дійсність, що відволікає людей від реального життя, занурює суспільство в летаргічний сон. У такому споживацькому світі особлива роль належить рекламі з її основним принципом „ти є тим, що ти маєш”. Звідси – відомі всім „слогани” (гасла, які надають певному рекламному твердженню характеру очевидності і безсумнівності): „Усе буде кока-кола !”, „Райська насолода” (цукерки), „Смак справжньої насолоди” (сік), „Змінимо життя на краще!” (холодильник), „Ви завжди у виграші!” (газована вода), „Усе в порядку!”(засіб від кашлю), „Усе до кращого!” (кава), „L’Oreal – адже я цього гідна!”, „Душа танцює!” (жувальна гумка), „Престиж” (одеколон),

„Собі в задоволенні не відмовиш” (морозиво) і т. ін. Таким чином гідність людини оцінюється її здатністю бути споживачем, впроваджується та думка, що речі стають засобом здійснення і утвердження людської особистості. Чи поділяєте ви такий пафос реклами і переконання масової культури? Чи є, на ваш погляд, альтернатива саме такій рекламі в сучасному світі? Як ви оцінюєте ті стандарти поведінки, які нав’язуються сучасною масовою культурою? Чи можна їх змінити і як?

Завдання 16.

„Поміркуємо над проблемою...”

Французький соціолог XIX ст. А. Де Токвіль, досліджуючи історію Франції, дійшов парадоксального висновку: революції виникають не тоді, коли в суспільстві погано і стає ще гірше, а навпаки, коли в суспільстві погано, але стає краще, а хочеться, щоб стало ще краще. Причому результати революції підтверджують народну мудрість: „Найкоротший шлях до свободи веде до найгіршої форми рабства”. Чи погоджуєтеся ви з такою точкою зору? Проілюструйте свою відповідь прикладами з всесвітньої історії

Завдання 17.

„Поміркуємо над проблемою...”

Англійському сатирику і соціологу Нового часу Б. МанDEVІЛЮ належить відома „Байка про бджіл, або Особисті пороки – спільна вигода”. Цей текст вважається першим ескізом ринкової теорії (теорії невидимої руки ринку) Адама Сміта: егоїстичні імпульси, завдяки невидимій руці ринку, забезпечують загальне благоденство. МанDEVІЛЬ намагався зрозуміти, яким чином пристрасті, особливо пиха, заздрість і жадібність, впливають на життєдіяльність і розвиток суспільства. МанDEVІЛЬ уподібнює суспільство бджолиному вуликові, багатому і не надто моральному. Кожна бджола зацікавлена лише у своїй власній вигоді, анітрохи не зважаючи на вигоду інших. Кожній професії притаманна своя форма шарлатанства. Суддів цікавить лише їхній зиск, лікарі свою славу цінують більше, ніж науку. Але це порочне суспільство є багатим і процвітаючим, індивідуальні пороки

сприяють спільному процвітання. У другій частині байки у вулику вирішили повернутися до моралі, бджолине суспільство перетворюється на царство чеснот. Потреби індивідів стають не вибагливішими, промисловість, яка підтримувала саме їх потреби, занепадає. Відтак зникають робочі місця і суспільство перетворюється на бідне. Звідси мораль: індивідуальні пороки необхідні для багатого суспільства. Як ви оцінюєте такий висновок? Сьогодні, коли ринкові механізми і цінності проникають в сферу сімейних стосунків, мистецтва, освіти, коли лунає гасло „морально все, що економічно ефективно”, чи не стає моральність перепорою у сучасному конкурентному середовищі, у боротьбі за виживання, у гонитві за прибутком? Чи не стали моральні цінності (порядність, чесність, сумлінність, відповідальність тощо) в умовах сучасної цивілізації нераціональними і економічно неефективними? Які наслідки, на вашу думку, можна очікувати в суспільстві через поширення цінностей ринкової економіки на позаекономічні сфери? Чи є альтернатива такій історичній тенденції?

Завдання 18.

„Поміркуємо над проблемою...”

Епоха античності нічого не хотіла знати про своїх історичних попередників (пояснить, чому), тут панував космоцентризм і уявлення про циклічність часу. Християнське середньовіччя протиставляло себе минулому як язичницькому періоду, в уявленнях про історію тут панували провіденціалізм і есхатологізм. Відродження вбачало своє завдання у поверненні до першоджерел античності. Ніде до епохи Просвітництва ми не зустрічаємо особливого інтересу до історії як до розгорнутого в часі поступального процесу – від минулого до майбутнього, ніде не зустрічаємось з ідеєю історичного прогресу. Пояснить сутність ідеї історичного прогресу (чим вона відрізняється від уявлень про циклічність історії в античності і від християнського провіденціалізму і есхатології). Чому ідея історичного прогресу виникає саме в епоху Просвітництва?

Завдання 19.

„Поміркуємо над проблемою...”

Що таке доля людини? Кожна людина створює свій образ долі, прагнучи відрізнити можливе від неможливого, бажане від дійсного, ймовірне від неминучого (як це лунає в словах відомого американського письменника К. Воннегута: „Господи, дай мені душевний спокій, щоб приймати те, що я не можу змінити, мужність – змінити те, що можу, і мудрість – завжди відрізняти одне від іншого”)? Доля може сприйматися або як абсолютна напередвизначеність життя (як рок, фатум), або як основна тенденція життя, що визначена самим характером людини, або як замисел людини про саму себе. Долі можна підкоритися, з нею можна грати, її можна намагатися подолати тощо.

Завдання 20.

„Поміркуємо над проблемою...”

Людина, за Кантом, є “громадянином двох світів”. Що він мав на увазі? Порівняйте його бачення людини з попередньою філософською традицією Нового часу. У чому перевага кантівської позиції?

Варіанти контрольних робіт з філософії, які виконуються на практичному занятті:

Варіант № 1.

І РІВЕНЬ.

1. До представників «філософії життя» відноситься

- а) Г. Гегель;
- б) К. Поппер;
- в) Ф. Ніцше .

2. Засновником позитивізму є:

- а) Огюст Конт;
- б) Фрідріх Ніцше;
- в) Анрі Бергсон.

3. Теоцентризм – це принцип згідно з яким абсолютним началом і центром Всесвіту є:

- а) Матерія;

- б) Бог;
- в) Людина.

4. Хто з українських мислителів представляє «філософію серця»:

- а) П.Куліш, П.Юркевич;
- б) Т.Шевченко, О.Потебня;
- в) В.Вернадський, І.Франко.

5.Рішення антиномії «свобода-необхідність» на основі теорії, згідно з якою всі дії людини є обумовленими причинами, які від самого людини не залежать, являє собою:

- а) фаталізм;
- б) волюнтаризм;
- в)діалектику.

6.Теорія самоорганізації складних систем це:

- а) синергетика;
- б) біфуркація;
- в) монадологія.

7.Філософію волюнтаризму представляють вчення:

- а) І.Канта;
- б) А.Шопенгауера;
- в) М.Гайдеггера.

8.Представником неопозитивізму був:

- а) Риккерт;
- б) Рассел;
- в) Ріман.

9.«Коперніканський переворот» у філософії здійснив:

- а) І.Кант;
- б) Г.Гегель;
- в) Р.Декарт.

10. Хто з античних філософів розробив вчення про «ідеальну державу»:

- а) Геракліт;
- б) Парменід;
- в) Платон.

II РІВЕНЬ:

1. Розкрийте зміст законів діалектики Г.Гегеля.

2. Проаналізуйте ніцшеанську «переоцінку цінностей».

III РІВЕНЬ:

1. Проаналізуйте яку роль відіграла класична філософія в історії науки та людства взагалі.

2. Поміркуйте, чи можливо і яким чином у процесі пізнання позбавитися

основних ідолів, які згідно Ф.Бекона, заважають людині адекватно пізнавати все що завгодно.

Варіант № 2.

I РІВЕНЬ.

1. ПАТРИСТИКА З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ЯК:

- а) напрямок у античній філософії;
- б) напрямок у середньовічній філософії;
- в) напрямок у філософії Відродження.

2. Спіноза вважав, що атрибутами субстанції були:

- а) матерія і рух;
- б) протяжність і мислення;
- в) воля і дух.

3. Філософію монізму репрезентує вчення:

- а) Декарта;
- б) Лейбніца;
- в) Спінози.

4. Вкажіть першоджерела філософської думки Стародавньої Індії:

- а) Веди;
- б) П'ятикнижжя;
- в) Дао-де-дзин.

5. Богословське вчення Ф.Аквінського:

- а) матеріалізм;
- б) томізм;
- в) ідеалізм.

6. Вперше термін «буття» з'являється у:

- а) некласичній філософії XIX ст.;
- б) філософії Відродження;
- в) Античній філософії.

7. Хто є представником класичного періоду філософії античності:

- а) Платон;
- б) Плотін;
- в) Фалес.

8. Які основні філософські ідеї намагались відтворити представники епохи Відродження:

- а) Стародавній Китаю та Індії;
- б) Нового часу;
- в) Античної Греції та Риму.

9. Хто є представником класичної німецької філософії:

- а) І.Кант;
- б) Парменід;
- в) Ф.Бекон.

10. Що є більш характерним для раціоналізму:

- а) інтуїтивність;
- б) розумність;
- в) чуттєвість.

II РІВЕНЬ:

1. Охарактеризуйте основні риси німецької класичної філософії.
2. Проаналізуйте, що спільного і відмінного у філософських концепціях Платона і Арістотеля.

III РІВЕНЬ:

1. Розкрийте зміст законів діалектики Г.Гегеля. Наведіть приклади.
2. Які риси античної філософії зберегли свою актуальність. Аргументуйте відповідь.

Варіант № 3.

I РІВЕНЬ.

1. Волю як головний принцип життя і пізнання розглядав
 - а) А. Шопенгауер;
 - б) О. Шпенглер;
 - в) Г. Зіммель.
2. Натурфілософія це:
 - а) філософія буття;
 - б) філософія, в центрі якої є людина;
 - в) філософія природи.
3. «Карма» це:
 - а) стан вічного щастя і блаженства;
 - б) індивідуальні виявлення брахмана;
 - в) закон універсального причинного зв'язку.
4. До основних методів дослідження несвідомого в психоаналізі не відноситься:
 - а) аналіз почуттів;
 - б) аналіз переконань;
 - в) аналіз сновидінь.

5. «Лінію Демокріта» у філософії ототожнюють з:
- а) суб'єктивізмом;
 - б) матеріалізмом;
 - в) ідеалізмом.
6. Який метод був розвинений у філософії Г.Гегеля:
- а) дедуктивний;
 - б) індуктивний;
 - в) діалектичний.
7. Сукупність істотних необхідних властивостей речі складають її:
- а) якість;
 - б) об'єм;
 - в) масштаб.
8. Батьківщина Ренесансу:
- а) Німеччина;
 - б) Швейцарія;
 - в) Італія.
9. Відповідно до Шпенглера, цивілізація - це
- а) завершальна стадія в розвитку культури;
 - б) епоха «цвітіння», найвищого розквіту культури;
 - в) період виникнення, зародження культури.
10. Вперше поняття «буття» з'явилося у філософії:
- а) Відродження;
 - б) Античній;
 - в) Нового часу.

II РІВЕНЬ:

1. Розкрийте та проаналізуйте зміст категоричного імперативу І.Канта.

2. Здійсніть порівняльний аналіз основних філософських ідей представників вітчизняної філософії ХХ ст.

III РІВЕНЬ:

1. Доведіть, що в епоху філософії Нового часу саме гносеологічна проблематика стає основною.

2. Прокоментуйте зміщення центру дослідження від об'єкта до суб'єкта у німецькій класичній філософії.

Варіант № 4.

I РІВЕНЬ.

1. Який історичний тип світогляду намагається пояснити світ на основі розуму і знання:

- а) теологія;

- б) філософія;
- в) релігія.

2. У філософії Нового часу на першому плані була проблема:

- а) природи;
- б) бога;
- в) методу.

3. Термін «екзистенціалізм» походить від французького слова, яке в перекладі українською означає:

- а) кохання
- б) пізнання
- в) існування
- г) розвиток

4. У філософії Г.С.Сковороди скільки існує натур:

- а) три;
- б) дві;
- в) чотири.

5. Якого твердження дотримуються представники раціоналізму:

- а) «світ є комплекс моїх відчуттів»;
- б) «я мислю, отже існую»;
- в) «немає нічого у трозумі, чого б не було у почуттях».

6. Мислитель, з ім'ям якого зазвичай пов'язують відкриття сфери несвідомого в психіці людини, це:

- а) Д.Деннет
- б) Г. Гегель
- в) К. Г. Юнг
- г) З. Фрейд

7. «Археологія знання» написана:

- а) Р.Бартом
- б) М.Фуко
- в) В.Дільтеєм

8. Згідно марксистській філософії, основною рушійною силою розвитку суспільства є:

- а) природне середовище
- б) боротьба за існування
- в) класова боротьба
- г) воля видатних людей

9. Що означає принцип «Дао»:

- а) еквівалент Бога;
- б) зібрання законів та норм поведінки;
- в) закон природи, суспільства та людей, який керує світом.

10. Позитивізм закликав:

- а) Шукати кінцеві причини світобудови
- б) Перетворити філософію в різновид релігійної свідомості
- в) Провести велике метафізичне об'єднання наук і мистецтв
- г) Займатися логікою та методологією наукового пізнання

II РІВЕНЬ:

1. Розкрийте історію філософії як спосіб критичного аналізу дійсності.
2. Завдяки чому людина здатна адекватно пізнавати оточуючий світ.

Наведіть приклади.

III РІВЕНЬ:

1. Проаналізуйте основні переваги і недоліки герменевтичної філософії.
2. Охарактеризуйте основні риси німецької класичної філософії.

Варіант № 5.

I РІВЕНЬ.

1. Філософський метод інтерпретації це:

- а) герменевтика;
- б) феноменологія;
- в) діалектика.

2. Вихід за межі світу це:

- а) трансценденція;
- б) екзистенція;
- в) іманенція.

3. Екзистенціалістським поглядам на людину відповідає твердження про те, що:

а) У нашому житті все випадково, непередбачувано, а тому треба пливати за течією і сподіватися на везіння;

б) Людські вчинки визначаються несвідомими бажаннями, про які ми можемо не здогадуватися;

в) Що б людина не робила, все, в кінцевому рахунку, залежить не від неї, а від долі, року;

г) Людина приречена бути вільною і нести за свої вчинки абсолютну відповідальність.

4. Людину як «символічну істоту» визначив:

- а) Е. Кассирер;
- б) Ф. Шлейермахер;
- в) Ф. Шиллер;
- г) А. Шопенгауер.

5. Теорія пізнання це:

- а) онтологія;
- б) аксіологія;
- в) гносеологія.

6. У структурі особистості З. Фрейд виділяє:

- а) Воно, Передсвідоме, Свідоме;
- б) Свідоме, колективне несвідоме, архетипи;
- в) Воно, Над-Я, Я.

7. Одним з основних принципів діалектики є:

- а) принцип додатковості;
- б) принцип невизначеності;
- в) принцип розвитку.

8. Видатним енциклопедистом Античності був:

- а) Анаксимен;
- б) Сократ
- в) Арістотель.

9. Філософський напрямок, що розглядає особистість як найвищу цінність, називається:

- а) неотомізм;
- б) фрейдизм;
- в) персоналізм.

10. Філософський напрямок, що заперечує або обмежує роль розуму в пізнанні, висуваючи на перший план волю, споглядання, відчуття, інтуїцію, це:

- а) ірраціоналізм;
- б) раціоналізм;
- в) емпіризм.

II РІВЕНЬ:

1. Зробіть порівняльний аналіз різних типів відношень «людина-світ» в філософських парадигмах Сходу та Заходу.

2. Назвіть та охарактеризуйте основні риси сучасної вітчизняної філософії.

III РІВЕНЬ:

1. Які риси середньовічної філософії зберегли свою актуальність у сьогодняшньому світі. Аргументуйте відповідь..

2. Обґрунтуйте кризу класичного раціоналізму XIX ст.. і визначте шляхи виходу з неї.

Варіант № 6.

I РІВЕНЬ.

1. Філософський напрямок, яке стверджує, що розум лише плаває по поверхні речей, тоді як сутність світу відкривається нам за допомогою інтуїції, переживання, розуміння, це:

- а) філософія життя
- б) неораціоналізм
- в) прагматизм
- г) феноменологія

2. Вчення про воду як першооснову буття в античній філософії розвив:

- а) Платон;
- б) Сократ;
- в) Фалес.

3. Форма буття, що знаходиться в центрі уваги екзистенціалізму, це:

- а) буття природи
- б) індивідуальне буття людини
- в) буття суспільства
- г) буття Абсолютного Духа

4. Згідно з Гегелем дух представлено:

- а) філософією, політикою, релігією;
- б) мистецтвом, релігією, філософією;
- в) релігією, міфологією, мистецтвом.

5. Який напрямок був розвинений у філософії Ф.Бекона:

- а) екзистенціалізм;
- б) позитивізм;
- в) емпіризм.

6. Розроблений З. Фрейдом метод це:

- а) аксіоматичний метод;
- б) психоаналіз;
- в) дедуктивний метод.

7. Згідно неопозитивістського тлумачення, філософія переважно повинна

- а) царицею точних наук;
- б) розділом математики;
- в) пошуком істини.

8.Проголошував число першоосною і сутністю світу:

- а) Геракліт;
- б) Піфагор;
- г) Платон.

9.Що є більш характерним для емпіризму:

- а) мудрість;
- б) досвід;
- в) інтуїція.

10. Верифікація – це:

- а) складні метафізичні побудови
- б) пошук відповідей на вічні питання
- в) перевірка суджень на істинність
- г) навмисне заплутування ситуації
- д) розробка категоріального апарату

II РІВЕНЬ:

1. Охарактеризуйте історію філософії як спосіб осмислення сучасних проблем і процесів.

2. Прокоментуйте тезу Ф.Ніцше «Бог помер...».

III РІВЕНЬ:

1. Проаналізуйте, що спільного і відмінного у філософських концепціях Платона і Арістотеля.

2. Які принципові відмінності між течіями давньокитайської філософії: конфуціанством і даосизмом.

Методичні рекомендації до форм проведення практичних занять.

Практичні заняття проводяться з використанням форм інноваційних технологій: дискусії (групові), з використанням презентаційної доповіді або реферату з елементами дослідницького методу навчання, можуть бути організовані в формі круглого столу, а також пост тесту і активних форм теоретичного і практичного навчання (складання документів, рольова (ділова) гра, рішення задач, коментування відповідей або результатів при вирішенні завдань, оцінка результатів вирішення завдань та інші).

Для вирішення вище означених питань рекомендується:

Форми інноваційних технологій

1. *Дискусія* - форма навчальної роботи, в рамках якої бакалаври висловлюють свої думки щодо проблеми, заданої викладачем. Проведення дискусій з проблемних питань передбачає написання бакалаврами есе, тез або рефератів із запропонованої тематики.

2. *Дискусія групова* - метод організації спільної колективної діяльності, що дозволяє в процесі безпосереднього спілкування шляхом логічних доводів впливати на думки, позиції і установки учасників дискусії. Метою дискусії є інтенсивне і продуктивне рішення групової задачі. Метод групової дискусії забезпечує глибоке опрацювання наявною інформацією, можливість висловлювання студентами різних точок зору із заданої викладачем проблеми, тим самим, сприяючи виробленню адекватного в даній ситуації рішення. Метод групової дискусії збільшує залученість учасників у процес цього рішення, що збільшує ймовірність його реалізації. Даний комплекс методів навчання використовується в навчальному процесі при проведенні практичних занять з усіх тем дисципліни.

3. *Доповідь (Презентація)* - публічне сповіщення, що представляють собою розгорнутий виклад певної теми, питання програми. Доповідь може бути представлена різними учасниками процесу навчання: викладачем, запрошеним експертом, бакалавром, групою бакалаврів. Доповіді спрямовані

на більш глибоке вивчення лекційного матеріалу або розгляду питань для додаткового вивчення. Даний метод навчання використовується в навчальному процесі при проведенні практичних занять з усіх тем дисципліни.

4. Інтерактивні методи навчання - методи навчання, при яких сам процес передачі інформації побудований на принципі активної взаємодії викладача і бакалавра. Він передбачає велику активність бакалавра, його творче переосмислення отриманих відомостей. Основні критерії інтерактивної моделі навчання: можливість неформальної дискусії, вільного викладу матеріалу, наявність групових завдань, які вимагають колективних зусиль, ініціативність бакалавра, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт. Інтерактивні методи включають: метод презентації, дискусії, методи контролю, метод тестування тощо.

5. Дослідницький метод навчання - організація навчання на основі пошукової, пізнавальної діяльності бакалаврів шляхом постановки викладачем пізнавальних і практичних завдань, що вимагають самостійного творчого рішення. Сутність дослідницького методу навчання обумовлена його функціями. Цей метод організує творчий пошук і застосування знань, він є умовою формування інтересу, потреби у творчій діяльності, в самоосвіті. Основна ідея дослідницького методу навчання полягає у використанні наукового підходу до вирішення тієї чи іншої навчальної задачі. Робота бакалаврів в цьому випадку будується за логікою проведення класичного наукового дослідження з використанням усіх науково - дослідних методів і прийомів, характерних для діяльності вчених.

Основні етапи організації навчальної діяльності при використанні дослідницького методу:

1. Визначення загальної теми дослідження, предмета і об'єкта дослідження.
2. Виявлення та формулювання загальної проблеми.
3. Формулювання гіпотез.

4. Визначення методів збору і обробки даних у підтвердженні висунутих гіпотез.

5. Збір даних.

6. Обговорення отриманих даних.

7. Перевірка гіпотез.

8. Формулювання понять, узагальнень, висновків.

9. Застосування висновків.

Даний комплекс методів навчання використовується в навчальному процесі при виконанні бакалаврами практичних занять з використанням спеціально розробленого практикуму.

6. Пост-тест - тест на оцінку, що дозволяє перевірити знання студентів з пройдених тем. Даний метод навчання використовується в навчальному процесі при проведенні тестування з виконанням атестаційного педагогічного вимірювання для оцінки якості знань бакалаврів з дисципліни.

7. Круглий стіл - один з найбільш ефективних способів для обговорення гострих, складних і актуальних на поточний момент питань у сфері логіки, обміну досвідом та творчих ініціатив. Така форма занять дозволяє краще засвоїти матеріал, знайти необхідні рішення в процесі ефективного діалогу на практичному занятті за темами дисципліни (1, 6, 7 теми).

Наукова дискусія є формою навчальної роботи, в рамках якої бакалаврами висловлюють свою думку щодо проблеми, що задана викладачем. Проведення дискусії з проблемних питань передбачає перед початком дискусії написання есе, тез або рефератів із запропонованої тематики.

Есе - жанр філософської, естетичної, літературно-критичної, науково-публіцистичної літератури, що поєднує та підкреслює індивідуальну позицію автора з невимушеним, оригінальним її викладом, орієнтованим на розмовну мову.

Тези - форма запису, що відображає по пунктам основні положення

роботи (дослідження), за допомогою якої передається основний зміст. Тези формують коротку систему знань.

Реферат - короткий виклад роботи (дослідження), сутності будь-якого питання.

Перед початком наукової дискусії бакалаври можуть розподілятися по проблемним групам відповідно до тем підготовлених есе (рефертів). Процедура дискусії включає в себе два етапи; 1) виступ бакалавра з доповіддю своєї наукової проблеми; 2) відкрита дискусія представлених проблем. При цьому кожен виступаючий отримує дві оцінки: за презентацію та відповіді на питання. За результатами наукової дискусії складається рейтинг бакалаврів. Протягом дискусії проводяться різні конкурси: на самого активного опонента, на краще питання тощо. В групі, в якій проводиться наукова дискусія, обирається доповідник, якому доручається узагальнити результати дискусії.

Вимоги до оформлення реферату.

Реферат є роботою, мета якої полягає в з'ясуванні здатності бакалавра до самостійної науково-дослідної роботи, до постановки і вирішення теоретичних проблем і задач, володіння ним науковою методологією та понятійно - категоріальним апаратом, навичками продукування нового знання, репрезентації наукового потенціалу майбутнього вченого. Дана робота, утримуючи в собі елементи конспективного викладу вже опрацьованих положень і позицій та фіксацію теоретичних здобутків науки в тій чи іншій проблемній сфері, разом з тим не може бути простим переказом вже відомого, відкритого, зробленого, а передбачає самостійний аналіз проблематики, критичне опрацювання попереднього знання і власний погляд на ту чи іншу проблему. Фактично, бакалавр отримує можливість продемонструвати свій освітній та теоретико-методологічний рівень, здатність до творчого наукового пошуку, можливість застосовувати власні знання та уміння в практичній діяльності.

При написанні реферату з філософії, логіки можна застосовувати різні варіанти рубрикації. Найбільш поширеною є схема: розділи – підрозділи. Композиційна структура реферату є достатньо довільною і залежить обсягу матеріалу, логіки його викладу, цілей і задач автора. Разом з тим існують загальні вимоги до неї. Так реферат обов'язково має містити такі структурні елементи як:

* Титульна сторінка

* Зміст

* Вступ.

* Основна частина – виклад змісту теми: (розділи, підрозділи). Найбільш поширеним є варіант: два розділи з двома чи трьома підрозділами.

* Висновки.

* Перелік використаної літератури.

За відсутності зазначених елементів в рефераті він може бути повернений на доопрацювання.

Основні структурні елементи реферату

Зміст.

Зміст, або план реферату відкриває наступну за титулом сторінку роботи, яка нумерується цифрою “2”. За вимогами титул роботи не нумерується. В плані реферату мають бути зазначені назви частин роботи (підрозділів чи параграфів) з нумерацією початкової і кінцевої сторінок частини тексту. Заголовки (назви) частин, зазначені в плані, дублюються в тексті реферату. Назви розділів виділяються напівжирним шрифтом.

Зміст реферату друкується на одній сторінці. Більше на цій сторінці нічого не

друкується. Її частина залишається порожньою.

Вступ.

Вступ (або вступна частина реферату) – один із найважливіших елементів структури даної роботи. Незважаючи на те, що його форма довільна, він також має утримувати в собі наступні позиції:

Постановка і обґрунтування вибору теми.

Оцінка її актуальності та значущості в полі загально філософських та наукових проблем.

Ступінь її наукового опрацювання та розробленості в літературі.

Формулювання мети і задач реферату.

Визначення предмету і об'єкту дослідження.

Способи та методи дослідження, які планує використовувати автор.

Вступ до реферату займає від 2 до 3 сторінок загального обсягу реферату. В тексті вступу напівжирним шрифтом виділяються основні елементи: актуальність і обґрунтування теми, мета, задачі дослідження тощо. Перша сторінка вступу до реферату має порядковий номер «3» в загальній нумерації сторінок.

Основна частина реферату.

Найбільш складним етапом підготовки реферату з філософії є написання основної частини – власне, сам процес розкриття обраної теми, вирішення задач, поставлених автором і отримання самостійних наукових результатів. Саме тут студент має продемонструвати рівень своєї теоретичної та методологічної підготовки, здатність до аналізу і синтезу наукового матеріалу, вміння узагальнювати інформацію, виводити нові конструктивні

положення та підводити

підсумки проробленої роботи. Це вимагає від бакалавра володіння широким масивом інформації по темі реферату, вільного орієнтування в проблематиці, знання основних аспектів і специфіки тих питань, які постають перед автором даної роботи.

Наступною позицією, яку необхідно враховувати при написанні наукового тексту є вимога послідовного, логічного викладу матеріалу. Іншими словами – дотримання основних законів логіки – передусім закону тотожності, який вимагає, щоб в межах одного розмірковування предмет думки залишався незмінним (тотожним початковому). Іноді бувають випадки порушення цього закону – підміни тези, коли на початку речення мова йде про одне, а в кінці – зовсім про інше. Тоді втрачається послідовна логіка викладу і текст дуже важко сприймати. Також важливим є дотримання закону протиріччя, який вимагає, щоб певна думка, вислів, речення не можуть мати внутрішнього протиріччя, або суперечити один одному, і закону виключного третього, згідно з яким при наявності двох положень, що суперечать або взаємно виключають один одного, не може бути третього положення, яке б узгоджувало б перші два. Простіше кажучи, не може біле бути водночас чорним і навпаки, або трохи білим, чи трохи чорним.

Разом з логічністю і послідовністю у викладі матеріалу реферату також увагу треба звернути на, мабуть, найважливішу вимогу, яка висувається до такого роду текстів. А саме – наявність достатньої, чіткої і переконливої аргументації в процесі викладу власних ідей та положень (в логіці це називається законом достатньої підстави). Будь-яка авторська думка чи позиція має право на існування, але вона буде сприйнята і оцінена науковим співтовариством лише в разі належного її теоретичного обґрунтування і аргументованого доведення.

Традиційно перший розділ роботи є своєрідним введенням в проблему, яка є

основною в розробці теми реферату. Тут виявляються основні, вузлові аспекти проблематики, аналізуються теоретичні засади і основні підходи до її вирішення, подається ретроспектива поглядів на неї теоретиків і практиків минулого і сучасності, іноді розкривається понятійно-категоріальний апарат, який буде використовуватись автором в подальшому. В свою чергу у другому розділі

розкривається тема, вирішуються основні дослідницькі задачі і узагальнюються результати дослідження. Така модель компоновання основної частини реферату є найбільш продуктивною для якісного і ґрунтовного опрацювання обраної теми.

Висновки

Специфіка наукової діяльності передбачає не тільки розробку і аналіз дослідником тої або іншої теми чи проблематики, а й вміння узагальнювати результати власного дослідження і підводити підсумки роботи. Проблема, що постає перед бакалавром наприкінці написання тексту реферату, полягає в необхідності короткого і чіткого резюмування викладеного в основній частині, презентації результатів власної роботи.

Перелік (список) використаної літератури.

Останнім етапом написання реферату з філософії є впорядкування списку (переліку) використаної літератури.

Основні варіанти побудови бібліографічного списку:

1. За алфавітом (авторів)
2. За номерами посилань на джерела в тексті

Перелік використаної літератури має налічувати не менше 10 позицій.

Реферати до складання іспиту з філософії та методології науки пишуться обсягом 15 – 20 сторінок друкованого комп'ютерного тексту на форматі А4. Шрифт реферату – TimesNewRoman, кегль 14, полуторний інтервал друку (30 рядків на сторінці, приблизно 1800 знаків).

Реферат має відображати здатність бакалавра використовувати набуті знання із філософської методології у вирішенні власних наукових проблем, тому тема визначається індивідуально кожним із викладачем.

Тематика рефератів з навчальної дисципліни «Філософія»:

1. Діалог поколінь та виникнення філософської традиції.
2. Енциклопедичний характер систематизованих філософських уявлень античних філософів.
3. Співвідношення Західної та Східної філософські парадигми в сучасному світі.
4. Філософія Буддизму: витоки та сучасність.
5. Даосиська етика і сучасний Світ.
6. Філософія мови Платона та Аристотеля.
7. Проблема людини у філософії еллінізму.
8. Аполонівський та діонісійський початок в культурі.
9. Роль релігії і церкви в середньовічному суспільстві.
10. Мистецтво Середньовіччя: основні ідеї і тенденції.
11. Еволюція епохи Відродження в Італії. Гуманізм як ідейна течія.
12. Ренесансні впливи на культуру в Україні та в Європі взагалі.
13. Ідеї доби Відродження і сучасний світ.
14. Історичні передумови появи філософії Нового часу та її загальна спрямованість.
15. Характеристика діяльності провідних філософів Нової філософії.
16. Формування нових світоглядних орієнтирів і форм мислення Нового часу.
17. Філософія доби Просвітництва.
18. Антропологічний матеріалізм Л.Феєрбаха.

- 19.Об'єктивний ідеалізм Г. Гегеля
- 20.Філософські погляди Й.Фіхте.
- 21.І.Кант як засновник німецької класичної філософії..
- 22.Вчення К.Маркса про суспільно-економічну формацію.
- 23.Аналітична філософія, принципи та представники.
- 24.Філософія Мартіна Гайдеггера.
- 25.Головні філософські концепції Л. Вітгенштайна.
- 26.Філософія Ернста Кассіра і сучасний світ.
- 27.Зміна орієнтації філософствування у ХХ столітті.
- 28.Філософія Г.С. Сковороди в контексті європейської філософії.
- 29.Українська національна ідея у творах М.П. Драгоманова.
- 30.Філософія української діаспори ХХІ ст..

Методичні вказівки з написання есе

Есе - жанр філософської, естетичної, літературно-критичної, художньої, науково- публіцистичної літератури, що поєднує і підкреслює індивідуальну позицію автора з невимущеним, оригінальним викладом, орієнтованим на розмовну мову. Основна мета написання науково-публіцистичного есе - висловити особисту точку зору автора на конкретну проблему, виклавши при цьому її гранично чітко і коротко; показати власну позицію автора. Науково-публіцистичне есе характеризують такі особливості:

1. Відбивається особиста точка зору автора з конкретного питання або проблеми, при цьому чітко показується власна позиція.
2. Передбачається вільний, оригінальний виклад тексту есе.
3. Есе готується в стилі близькому до розмовної мови, що характеризується вільним лексичним складом мови, образністю й афористичністю.
4. Дослідження не повинно претендувати на занадто глибокий аналіз, досить обмежитися міркуваннями, яскравими враженнями.
5. При підготовці есе важливий не великий обсяг, а конкретність теми

дослідження.

6. Стиль есе характеризується невимушеним, своєрідним, оригінальним, образним викладом думки.

7. Від інших форм наукового дослідження есе відрізняється особливий синтаксис: наявність неповних речень, крапок тощо.

8. Дослідження не вимагає викладу концепції, а тільки власного враження про неї, умовиводів, висновків автора.

Структура есе передбачає наступне.

1. Невеликий обсяг: 10 - 15 сторінок.

2. Відповідність задумам автора обраної ним форми. На початку роботи вказується тема есе.

4. Актуальність теми підкреслюється особистою позицією автора, яка в даному випадку за визначенням є актуальною.

5. Невеликі (у вільній формі) вступна і заключна частини, які необхідні для визначення цілей і позицій автора, його висновків.

6. Список літератури може бути представлений у вільній формі.

7. Використання схем, діаграм, таблиць, розрахунків, що ілюструють основні висновки автора.

8. Демонстрація власної позиції автора (виклад позицій інших авторів може бути гранично коротким, але має відчуватися знання автором цих позицій).

9. Посилання на використану літературу.

10. Наявність в роботі елементів прихованого діалогу, полеміки з оппонентами тощо.

11. Вільна композиція, яка повинна тільки підкреслювати глибокі знання і переконання автора за обраною ним темою.

Темі есе з навчальної дисципліни «Філософія»:

1. Історія становлення філософсько-релігійного світогляду.

2. Основне питання філософії в історії філософської думки.

3. Матеріалістичні ідеї у філософії Стародавньої Індії.

4. Ідеалістичні концепції Стародавньої Індії.
5. Історичні витоки філософії Буддизму.
6. Матеріалістичні школи Стародавнього Китаю.
7. Сутність філософських поглядів Конфуціанства.
8. Атомістична філософія Демокрита.
9. Особливості філософії Сократа.
10. Концептуальні засади філософії Платона.
11. Раціоналізм у філософії Аристотеля.
12. Номіналізм та реалізм як філософський погляд у Середні віки.
13. Філософсько-релігійні погляди Фоми Аквінського.
14. Концептуальні погляди Д. Скотта, У. Оккама.
15. Антропоцентричні засади філософії епохи Відродження.
16. Філософські погляди в творчості Леонардо да Вінчі.
17. Становлення історичних форм матеріалізму.
18. Проблема пізнання у філософії Нового часу (Ф. Бекон, Р. Декарт)
19. Особливості філософських поглядів Г. Лейбніца.
20. Раціоналізм в філософських поглядах Французьких матеріалістів.
21. Становлення філософських ідей І. Канта.
22. Сутність філософії Г. Гегеля.
23. Людина в антропологічній філософії Л. Фейєрбаха.
24. Становлення та розвиток філософії марксизму.
25. Становлення та розвиток філософської думки в Україні.
26. Унікальність філософії Г. Сковороди.
27. Проблема творчості у філософії М. Бердяєва.
28. Символізм у філософській ідеї П. Флоренського.
29. Філософські погляди П.Юркевича.
30. Витоки філософії Києво-Могилянської академії.
31. Сутнісні характеристики фрейдизму та неофрейдизму.
32. Антропологічний вимір людини у сучасній філософії.

Теми презентацій з навчальної дисципліни «Філософія»:

1. Проблема людини у філософії Стародавнього Світу.
2. Енциклопедичний характер систематизованих філософських уявлень античних філософів.
3. Діалог та виникнення філософської традиції.
4. Порівняльний аналіз античних і біблійних уявлень про виникнення світу.
5. Проблема людини в гуманістичній філософії Відродження.
6. Значення філософії Ренесансу для розвитку вітчизняної та світової культури й філософії.
7. Французькі просвітителі 18 ст. про природу людини і суспільства.
8. Місце Дж. Берклі в історії гносеології.
9. Сутність полеміки Т. Гоббса з Р. Декартом.
10. Раціональний зміст філософії Гегеля.
11. Філософія Л. Фейєрбаха та її вплив на європейську філософію.
12. Європейська філософія 19 століття.
13. Філософія 20 століття як некласична філософія. Зміна орієнтацій філософствування.
14. Філософія прагматизму, її джерела та вплив на духовну культуру 21 століття.
15. Філософський постмодернізм, джерела та вплив на духовну культуру 20-21 ст.